

Impact Factor Value : 6.561

I S S N- 2278-9308

Sanshodhan Samiksha

**Humanities, Social Sciences, Commerce, Education, and
language & Law Monthly**

**Peer Reviewed International Research Journal
Special Issue**

February - 2019

Chief Editor

Prof. Virag S. Gawande

Editor

**Dr. Sanjay J. Kothari
Social Sciences**

Editor

**Dr. Dinesh W. Nichit
Commerce**

Published By

**Aadhar Publication – Amravati
(M.S.) India 444604**

जागतिकीकरण आणि ग्रामीण महिला सबलिकरण एक समाजशास्त्रीय अध्ययन

प्रा. डॉ. सुभाष किशनराव पवार

स्व. दत्तात्रय पुसदकर कला महाविद्यालय, नांदगाव पेठ, जि. अमरावती

मो.नं. ८९९९९०२१३०

प्रस्तावना:

समाजशास्त्रीय दृष्टीकोनातून विचार करता 'जागतिकीकरण' ही एक सामाजिक परिवर्तनाची प्रक्रिया आहे. या प्रक्रियेत मानवी जीवनाच्या सामाजिक, आर्थिक, राजकीय, शैक्षणिक, धार्मिक व सांस्कृतिक क्षेत्रात परिवर्तन होत आहे. जागतिकीकरण म्हणजे जागतिक अर्थव्यवस्था निर्माण करण्याची प्रक्रिया आहे. या प्रक्रियेसाठी जागतिक व्यापारवरील निर्बंध दूर करून देशाची अर्थव्यवस्था ही जागतिक अर्थव्यवस्थेशी एकात्म करणे आवश्यक आहे. या प्रक्रियेत भांडवल, वस्तु, सेवा, तंत्रज्ञान व श्रम यांचा याचा जगभर मुक्त संचार होणे अभिप्रेत आहे. आर्थिक, सामाजिक, राजकीय आणि सांस्कृतिक करारांद्वारे जगातील लोक समाज व राष्ट्रे यांच्यात आंतरसंबंध निर्माण करणारी व हे संबंध वाढवणाऱ्या प्रक्रिया म्हणजे जागतिकीकरण होय.

१९७५ हे वर्ष आंतरराष्ट्रीय महिला सबलिकरण वर्ष म्हणून जगभरत साजरे करण्यात आले. २००१ हे वर्ष महिला सबलिकरण वर्ष म्हणून महिला सक्षमिकरण राष्ट्रीय धोरण २००१ म्हणून घोषित करण्यात आले. पंतप्रधान पी.व्ही. नरसिंहराव यांनी मुक्त व्यापार धोरणांचा स्विकार केला. तेव्हापासून भारतात जागतिकीकरणाला सुरुवात झाली.

संशोधन पध्दती :

सदरील लघु शोधनिबंधासाठी संशोधन पध्दतीतील द्वितीयक सामग्रीचा वापर करण्यात आला आहे. यामध्ये विविध ग्रंथ, मासिके, वर्तमान पत्रे व साप्ताहिक इत्यादी साहित्याचा वापर करून तथ्य संकलन करण्यात आले आहे. तथ्य संकलनाच्या आधारे निष्कर्ष स्पष्ट करण्यात आले आहे.

लघु शोधनिबंधाची उद्दिष्ट्ये

१. जागतिकीकरणामुळे स्त्रियांच्या दर्जात झालेल्या परिवर्तनाचा अभ्यास करणे.
२. जागतिकीकरण आणि ग्रामीण महिला सक्षमिकरण यांचा सहसंबंध अभ्यासणे.
३. ग्रामीण महिलांवर जागतिकीकरणाचा पडलेला प्रभाव अभ्यासणे.

भारतात १९९१ मध्ये आर्थिक संकट उद्भवले होते. या आर्थिक संकटातून देशाला वाचविण्यासाठी जागतिक बँक व आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधी यांच्याकडे कर्ज मागणी केली होती. या संस्थानी भारतीय सरकारवर काही अटी लादल्या होत्या. त्या अटीनुसार भारत सरकारने नवीन आर्थिक धोरण स्विकारले

काम करावे लागते. त्यांना शासकीय संरक्षण मिळत नाही. तसेच ग्रामीण महिलांकडे कौशल्य नसल्यामुळे त्या अल्प मोबल्यावरच काम करीत असतात.

परकीय भांडवल व व्यापराचे उदात्तीकरण यांनी निर्माण केलेल्या धोक्यामुळे असंघटित क्षेत्रातील महिलांच्या रोजगार उपलब्धतेच्या संधीवर परिणाम होत आहे. शेती प्रक्रियेच्या उद्योगामध्ये स्त्रियांची संख्या खूप असते. आणि तेथे बहुराष्ट्रीय कंपन्यांना प्रवेश मिळल्यामुळे स्त्री कामगारवर परिणाम होतो. स्त्री कामगाराची संख्या जरी वाढली असली तरी रोजगाराच्या संधी असमाधानकारक आहेत. त्यांना असुरक्षिततेत व कमी वेतनावर काम करावे लागते. माध्यमाचा अतिरेकी परिणाम, त्यात जाहिरातीमधून उत्पादनाशी संबंध नसतांना स्त्री देखाचे प्रदर्शन, उपभोग्य वस्तू म्हणून सर्रास वापर, मालिका व चित्रपट घातून स्त्रियांचा दुयम दर्जा दाखविला जात आहे.

शिक्षणाकडे बघण्याचा ग्रामीण समुदायाचा दृष्टिकोन बदलल्यामुळे ग्रामीण मुलींचे शिक्षणातील प्रमाण वाढत चालले आहे. जागतिकीकरणामुळे ग्रामीण समुदायातील जास्तीत जास्त कुटुंबांना प्रसारमाध्यमे आणि संवाद माध्यमे यामुळे संपूर्ण जगाची ओळख होत आहे. त्यामुळे ग्रामीण समुदायातील मुली आणि महिला स्वतःला जागतिकीकरणाच्या प्रक्रियेत शोधत आहे. सांशपणे जागतिकीकरणाच्या प्रक्रियेत ग्रामीण महिलांच्या सक्षमीकरणात वाढ होत आहे व महिलांचे जीवन समृद्ध झाले आहे असे दिसून येते.

जागतिकीकरणामुळे पारिवर्तायकरण, आधुनिकीकरणाचे प्रमाण वाढले आहे. चंगळवाद संस्कृती वाढीस लागली आहे. नैतिकतेचा ह्रास होतांना दिसून येत आहे. जागतिकीकरणामुळे ग्रामीण भागातील अनेक लघु उद्योग बंद पडत आहे. जागतिकीकरणामुळे बेरोजगाराची संख्या वाढत आहे. जागतिकीकरणामुळे नवीन कंपन्या भारतात आल्या त्यामुळे प्रदुषणाचे प्रमाण वाढले आहे. नैसर्गिक साधन संपत्तीचे अस्तित्त्व धोक्यात आले आहे. असंघटित क्षेत्रातील स्त्रियांच्या रोजगार संधीवर परिणाम होत आहे. जागतिकीकरणामुळे आर्थिक विषमता वाढीस लागली आहे.

संदर्भ सुची:

१. डॉ. निलम ताटके, डायमंड समाजकार्यकोश, डायमंड पब्लिकेशन, पुणे.
२. प्रा. बी. आर. जोशी, डायमंड सामाजिक ज्ञानकोश, डायमंड पब्लिकेशन, पुणे
३. नरेश भार्गव, वैश्वीकरण समाजशास्त्रीय परिप्रेक्ष्य, रवत पब्लिकेशन, जयपूर.
४. हरिकृष्ण रवत, समाजशास्त्र विश्वकोश, रवत पब्लिकेशन जयपूर. नई दिल्ली.
५. फर्नांडिस, ग्लोबलाईझेसन, बंगलोर.
६. समाजशास्त्र, महासष्ट्र राज्य शिक्षण मंडळ, पुणे.
७. डॉ. उज्वला वैरागडे, सामुदायिक विकास व विस्तार शिक्षण, विद्या बुक्स पब्लिकेशन, औरंगाबाद.
८. प्रा. स. ज. लोटे, भारतीय सामाजिक संरचना आणि समस्या
९. साधना साप्ताहिक, दैनिक लोकमत, दैनिक सकाळ
१०. रेमी शर्मा, भारतीय महिलाए नई दिशाये,
११. Women Empowerment in India- 2010